

Bez zgody na przemoc

Przewodnik dla szkół, domów kultury i uczelni na temat organizacji i realizacji działań edukacyjnych dotyczących przeciwdziałania cyberprzemocy i przemocy seksualnej, z wykorzystaniem filmów „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons” i „Bo tylko tak znaczy tak. Poznaj ideę consentu”

Bez zgody na przemoc – czyli jak każda społeczność może zapobiegać przemocy?

Przewodnik dla szkół, domów kultury i uczelni na temat organizacji i realizacji działań edukacyjnych dotyczących przeciwdziałania cyberprzemocy i przemocy seksualnej z wykorzystaniem filmów „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons” i „Bo tylko tak znaczy tak. Poznaj ideę consentu”

Realizacja projektu

AUTONOMIA.
FUNDACJA

Darczyńcy/darczyńie

Matronaty / Patronaty

Koncepcja i autorskie opracowanie publikacji: Magdalena Stoch (Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie), Agata Teutsch (fundacja Autonomia)

Projekt i oprawa graficzna: Aleksandra Worek-Skupień
Korekta: Agnieszka Fluda-Krokos

Wydawczynie:

fundacja Autonomia

Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Kraków 2019

ISBN: 978-83-953649-0-7

Publikacja powstała w ramach projektu „Krytyczne myślenie i analiza przekazów medialnych – młodzi liderzy i liderki na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (*Critical thinking skills and media literacy – young leaders for safety and justice*), realizowanego w latach 2018–2019 przez fundację Autonomia, w partnerstwie z Ośrodkiem Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

W opracowaniu informacji korzystałyśmy z następujących materiałów:

1. *No place to hide. The Rehtaeh Story. Educational Resource, Docs for Schools*, [online] http://assets.hotdocs.ca/doc/DFS16_EDPKG_NOPLACE.pdf, dostęp: 17.06.2019;
2. *Yeah Maybe No. Screening guide*, [online] <http://www.yeahmaybeno.com/screening-kit/>, dostęp: 17.06.2019.

Dofinansowanie: Konsulat Generalny Stanów Zjednoczonych w Krakowie, Fundacja Batorego, Network of East West Women New York.

Publikacja nieodpłatna, nie może być sprzedawana.

Publikacja została wydana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
I. BEZ ZGODY NA PRZEMOC	6
1. Im więcej z nas ... – czyli cel przewodnika	6
2. Alarmujące dane	6
3. Mity i fakty na temat przemocy seksualnej i gwałtu	10
4. Zgoda/Consent w centrum	13
5. Krytyczne myślenie i odpowiedzialne korzystanie z mediów	14
II. JAK KORZYSTAĆ Z FILMÓW W PRACY Z MŁODYMI LUDŹMI	16
1. Jak przygotować się do projekcji, czyli zanim pokażesz film	16
2. Korzystanie z filmu „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons”	17
a. Historia Rehtaeh Parsons	17
b. Informacje o filmie „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons”	18
c. Informacja o twórczyni i twórcy	19
d. Zasady korzystania z filmu	19
3. Korzystanie z filmu „Bo tylko tak znaczy tak. Poznaj ideę consentu”	20
a. Informacja o filmie	20
4. Jak przeprowadzić projekcję i dyskusję	21
a. Wprowadzenie do projekcji	21
b. Zasady moderowania dyskusji	21
c. Przykładowe pytania do dyskusji	22
d. Zamknięcie dyskusji	24
III. DODATKOWE DZIAŁANIA I INFORMACJE	23
1. Kamienie pamięci	23
2. Zorganizuj kampanię „Alfabet zgody. Bo tylko tak znaczy tak”	24
3. Skorzystaj z dobrych praktyk podejmowanych w uczelniach w USA	27
4. Polecane publikacje	29
5. Przydatne strony internetowe	31
6. Telefony zaufania i antyprzemocowe	32
IV. INFORMACJE O PROJEKCIE I ORGANIZATORKACH	34

WSTĘP

Co może robić społeczność, by przemoc seksualna, molestowanie, gwałty nie uchodziły sprawcom na sucho, by policja chroniła ofiary przestępstw, a atakowane seksualnie dziewczyny i kobiety nie były nękanie przez najbliższe otoczenie i w mediach społecznościowych? Jak społeczność, którą współtworzymy, może skuteczniej zapobiegać przemocy?

Właśnie mija 6 lat od śmierci Rehtaeh Parsons . Dokładnie 7 kwietnia 2013 roku nastolatka z Kanady odebrała sobie życie z powodu przemocy seksualnej i prześladowań w Internecie i w szkole.

Rehtaeh popełniła samobójstwo, mimo że rodzice natychmiast udzielili córce wsparcia, poszli razem z nią na policję i szukali pomocy psychologicznej. Niestety, we wszystkich instytucjach i w społeczności Rehtaeh była traktowana tak, jakby to ona była winna. Sprawa gwałtu i cyberprzemocy została zignorowana przez policję. Sprawcy nie ponieśli żadnych konsekwencji, nie zostali postawieni przed sądem za gwałt. Kolejne instytucje pogłębiały traumę. Szkoła nie pozwoliła Rehtaeh kontynuować nauki, a szpital nie zaoferował nastolatce adekwatnego wsparcia, wręcz doprowadził do pogłębienia psychologicznych konsekwencji przestępstwa. Również koleżanki i koledzy nie stanęli po stronie Rehtaeh, często dopuszczając się kolejnych ataków i nękania.

Także w Polsce coraz częściej słyszymy o przemocy ze względu na płeć (a także orientację seksualną), prześladowaniach ze strony rówieśników oraz o samobójstwach będących ich efektem (przypadek Ani z Gdańska, Dominika z Bieżunia, Nikoli z Olsztyna). Ostatnio głośna była sprawa osiemnastolatki, odurzonej tzw. tabletką gwałtu i wykorzystanej seksualnie przez swoich dwóch szkolnych kolegów, którzy przestępstwo nagrali telefonem komórkowym i rozesłali do znajomych. Nastolatka opowiedziała wszystko rodzicom, poszli na policję i do szpitala na obdukcję, gdzie poszkodowana doświadczyła obwiniania, brutalności i niesprawiedliwości. Dziewczyna boryka się z depresją, podejmowała próby samobójcze, ma indywidualny tok nauczania. Nie wychodzi z domu. Sprawcy wciąż są na wolności. A społeczność nic nie robi, by ją wesprzeć. W sieci, pod artykułem z jej historią, pojawiły się wulgarne, obraźliwe i stygmatyzujące komentarze.

To kolejny przykład przemocy seksualnej, jej bagatelizowania przez policję i prokuraturę, przez społeczność. Ofiara przestępstwa, domagając się sprawiedliwości i wsparcia, jest stygmatyzowana, a sprawcy nie ponoszą konsekwencji.

Odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób społeczności mogą przeciwstawiać się przemocy, jest wiele.

W tworzeniu niniejszego przewodnika, który powstał w ramach projektu „Krytyczne myślenie i analiza przekazów medialnych – młodzi liderzy i liderki na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (*Critical thinking skills and media literacy – young leaders for safety and justice*), przyjęliśmy podejście, które koncentruje się na budowaniu kompetencji **w zakresie rozpoznawania i reagowania na przemoc (w mediach i z użyciem mediów) oraz wzmacnianiu zaangażowania młodych osób, często będących świadkami ataków na kolegów i koleżanki**, w działania skierowane do rówieśników i rówieśnic.

W naszym projekcie założyliśmy, że **do budowania bezpieczniejszych relacji, społeczności oraz przestrzeni nauki i rozwoju (szkół, uczelni i ich otoczenia**, czyli np. akademików, klubów studenckich itp.) może przyczynić się:

- upowszechnienie idei consentu (zgody), zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i tych, do których dochodzi z użyciem nowych technologii komunikacyjnych,
- podnoszenie kompetencji w zakresie krytycznego myślenia i krytycznego odbioru mediów, także społecznościowych,
- wzmacnianie odwagi cywilnej i zdolności do rozpoznawania i reagowania na przemoc w mediach i z użyciem mediów.

W ramach projektu m.in.:

- stworzyliśmy i zrealizowaliśmy kurs krytycznej analizy przekazów medialnych i przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć,
- udostępniliśmy film dokumentalny „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons” (*No Place to Hide: The Rehtaeh Parsons Story*, reż. Rama Rau, Kanada 2015), poruszającego problem cyberprzemocy, kultury gwałtu i przemocy seksualnej w Internecie,
- wyprodukowaliśmy film dokumentalny „Bo tylko tak znaczy tak. Czyli poznaj ideę consentu”,
- opracowaliśmy szereg materiałów dostępnych on-line i w postaci ulotek,
- zrealizowaliśmy wraz z liderkami Tydzień Zgody (*Consent Week*), czyli kampanię społeczną na uczelniach i w innych placówkach edukacyjnych, pod hasłem „Alfabet Zgody. Bo tylko tak znaczy tak”.

Więcej informacji i materiałów dostępnych jest na stronie www.autonomia.org.pl i kampania16dni.pl.

Niniejszy przewodnik obejmuje podstawową wiedzę dotyczącą przemocy seksualnej i możliwości jej przeciwdziałania oraz zawiera wskazówki na temat organizacji oraz prowadzenia projekcji i dyskusji wokół filmów.

I. BEZ ZGODY NA PRZEMOC

Im więcej z nas – czyli cel przewodnika

Przewodnik powstał, aby wesprzeć nastolatki, młodych dorosłych, osoby pracujące z młodzieżą, członków i członkinie mniejszych i większych społeczności (szkół, uczelni, klubów, miast) w przeciwstawianiu się przemocy seksualnej.

By wesprzeć każdą i każdego z Was.

Im więcej dziewczyn i kobiet oraz chłopców i mężczyzn zda sobie sprawę (zmierzy się z faktami), że dziewczynki i kobiety z naszego najbliższego kręgu (córki, siostry, kuzynki, matki, koleżanki), a także te zupełnie nam nieznane, z dużym prawdopodobieństwem zostaną w swoim życiu seksualnie zaatakowane, a sprawcami będą chłopcy i mężczyźni, których również możemy znać...

Im więcej z nas obudzi się z letargu – „uznającego” przemoc za normę...

Im więcej z nas dostrzeże, że przemoc seksualna niszczy życie nas wszystkich...

Im więcej z nas uzna, że nie musimy się na przemoc godzić...

Im więcej z nas dowie się, że nasz brak reakcji/działania jest wspieraniem przemocy...

Im więcej z nas poczuje, że ma wpływ na ograniczenie przemocy...

Im więcej z nas będzie wiedziało, co może robić...

Im więcej z nas znajdzie w sobie odwagę do działania: w swoim środowisku, szkole, rodzinie...

Tym mniej będzie dziewczynek, kobiet, a czasem także chłopców i mężczyzn, którzy są seksualnie atakowani, i których życie jest zdominowane przez to doświadczenie. Mniej będzie społecznej beczynności, mniej sprawców, którzy żyją, nie ponosząc żadnych konsekwencji popełnianych przestępstw.

Alarmujące dane

Problem przemocy, w tym przemocy seksualnej, z którą spotykają się dziewczyny i kobiety oraz inne osoby doświadczające przemocy ze względu na płeć, od kilku dziesięcioleci podnoszony przez ekspertki feministyczne, znajduje coraz częściej potwierdzenie w badaniach tzw. głównego nurtu.

Jak wynika z badań dotyczących bezpieczeństwa młodych ludzi (*Bezpieczeństwo uczniów i klimat społeczny w polskich szkołach*, Instytut Badań Edukacyjnych 2015; *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę 2018; *Doświadczenie molestowania wśród studentek i studentów*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2018) **młodzież i młodzi dorośli nagminnie spotykają się z nękaniami, wykluczaniem, dyskryminacją, molestowaniem**

i inną przemocą, doświadczając jej zarówno bezpośrednio, jak i poprzez media społecznościowe. Sprawcami są zarówno rówieśnicy, jak i dorośli.

Przemoc, o której mowa, często **powiązana jest z płcią, pochodzeniem, statusem majątkowym, orientacją seksualną i innymi cechami tożsamości**, które „narażają” na ataki.

Z cytowanych badań Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę dowiadujemy się, że **72% nastolatek/nastolatków między 11. a 17. rokiem życia doświadczyło przemocy**. W 57% była to przemoc ze strony rówieśników/rówieśnic, w 41% ze strony bliskich dorosłych. **Aż 7% ogółu dzieci doświadczyło wykorzystania seksualnego, a 20% nastolatków w wieku 13–17 lat ma za sobą obciążające doświadczenia seksualne**¹.

Z informacji Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę wynika, że choć ogólna skala przemocy nie rośnie, to odnotowywany jest znaczący wzrost przemocy seksualnej z wykorzystaniem nowych technologii.

Z przeprowadzonego w 2013 roku przez fundację Feminoteka badania ankietowego wśród młodzieży gimnazjalnej i licealnej wynika, że **ofiarami różnych form cyberprzemocy wśród uczniów i uczennic w szkole zdecydowanie częściej padają dziewczęta niż chłopcy**. Cyberprzemocy doznała ¼ uczniów i ponad 1/3 uczennic. Z kolei według badania Amnesty International z 2017 roku, ¼ użytkowników Internetu w Polsce, które mają między 18–34 lat doświadczyła cyberprzemocy przynajmniej raz w życiu².

Także bezpośrednia **przemoc seksualna dużo częściej dotyka dziewczyn. Aż 27% z nich doświadczyło obciążającego doświadczenia seksualnego (aż 17% wskazało przemoc słowną), a 10% wykorzystywania seksualnego**. Wyniki chłopców są dwukrotnie niższe, a w przypadku przemocy słownej – aż czterokrotnie³.

Z badań Instytutu Badań Edukacyjnych wynika, że w przypadku bezpośredniego **dręczenia** (czyli wielokrotnego wyzywania, wyśmiewania, dokuczania, zmuszania do czegoś, zabierania czegoś, rozsyłania kłamstw na czyjś temat, bicia), którego doświadcza aż **10% dzieci, dręczycielami najczęściej są chłopcy, jednak duże znaczenie ma płeć osoby prześladowanej: chłopcy są dręczeni niemal wyłącznie przez chłopców, natomiast dziewczęta – zarówno przez chłopców, jak**

1 J. Włodarczyk, K. Makaruk, P. Michalski, M. Sajkowska, *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę 2018, [online] <https://diagnozakrzywdzenia.pl/raport.pdf>, dostęp: 17.06.2019.

2 A. Dryjańska i in., *Bądź bezpieczna w sieci. Przewodnik dla nauczycieli i nauczycielek*, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2014, [online] https://feminoteka.pl/wp-content/uploads/2014/10/badz_bezpieczna_w_sieci_poradnik.pdf, dostęp: 17.06.2019.

3 J. Włodarczyk, dz.cyt.

i dziewczęta. Przemocy z użyciem mediów społecznościowych i nowych technologii dopuszczają się zarówno dziewczęta, jak i chłopcy⁴.

Z przeprowadzonych w 2017 roku badań Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że **molestowania nieseksualnego (ze względu na inne cechy tożsamości niż płeć i seksualność) doświadczyło 47% studiujących kobiet i 31% mężczyzn, a molestowania seksualnego – 44% studiujących kobiet i 12% studiujących mężczyzn⁵.**

Z badania Fundacji STER wynika, że **próby gwałtu doświadczyło ponad 23% kobiet w Polsce (prawie co czwarta), niemal tyle samo (22,4%) doświadczyło gwałtu. Molestowanie seksualne jest doświadczeniem 87,6% dorosłych kobiet.** Największy procent badanych (77,5%) doświadczyło molestowania seksualnego w formie nieprzyzwoitych dowcipów i niechcianych rozmów o podtekście seksualnym. Na drugim miejscu jest obnażanie się przed kobietą w miejscu publicznym (61,3%). Ponad połowa kobiet spotkała się z obscenicznym zachowaniem (55,4%) i obraźliwymi uwagami dotyczącymi ciała i seksualności (52,2%). Niemal połowa kobiet (49%) spotkała się z sytuacją, w której ktoś dotykał ich wbrew ich woli albo wymusił pocałunek. Ponad 7% miała sytuację, w której ktoś zagroził im negatywnymi konsekwencjami – w szkole, uczelni lub pracy, jeśli nie zgodzą się na seks⁶.

Szczególnie na przemoc narażone są osoby należące do mniejszości etnicznych, narodowych, seksualnych, osoby z niepełnosprawnościami, ubogie.

Przemoc, której doświadczają dzieci i młodzież, ma swoje bezpośrednie **konsekwencje, zarówno indywidualne, jak i „grupowe/organizacyjne” (odnoszące się do sytuacji całej społeczności** – klasy, szkoły, organizacji), zarówno **fizyczne, jak i psychiczne** (od obniżonego poczucia wartości, poprzez poczucie osamotnienia, bezradności, smutek, życie w permanentnym stresie, po głęboką traumę i depresję).

Nękanie, przemoc i dyskryminacja prowadzą także do zachowań autoagresywnych. **Z badań Kampanii Przeciw Homofobii wynika, że 69,4% młodzieży LGBTa ma myśli samobójcze, 49,6% objawy depresji⁷.**

Coraz częściej słyszymy też o samobójstwach, będących efektem przemocy, najczęściej ze strony rówieśników. **Polska zajmuje drugie miejsce w Europie, jeśli chodzi o samobójstwa wśród nieletnich.** Z tego samego raportu wynika, że

4 J. Przewłocka, *Bezpieczeństwo uczniów i klimat społeczny w polskich szkołach. Raport z badania*, Warszawa 2015.

5 A. Kwaśniewska, M. Winiewski, D. Bulska, M. Babińska, *Doświadczenie molestowania wśród studentek i studentów. Analiza i zalecenia*, „Prawo i praktyka” nr 25, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa 2018, [online] https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Doświadczenie_molestowania_wśród_studentek_i_studentów%2C_2018.pdf, dostęp: 17.06.2019.

6 *Przełamać tabu. Raport o przemocy seksualnej*, pod red. M. Grabowskiej, A. Grzybek, Fundacja na Rzecz Równości i Różnorodności STER, Warszawa 2016.

7 *Sytuacja społeczna osób LGBTa w Polsce. Raport za lata 2015–2016*, pod red. M. Świder, M. Winiewskiego, KPH, Warszawa 2017, [online] <https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2015/04/Sytuacja-spoeczna-os%C3%81b-LGBTa-w-Polsce-raport-za-lata-2015-2016.pdf>, dostęp: 17.06.2019.

12% dzieci doświadczyło jakiejś formy wykorzystywania seksualnego, 11% nastolatków/nastolatek przesyłało intymne zdjęcia za pośrednictwem Internetu lub telefonu komórkowego, a powtarzalnej, długotrwałej cyberprzemocy doświadcza 5% dziewczyn i 4% chłopców⁸.

Szkoły i inne placówki edukacyjne nie wiedzą, jak zapobiegać przemocy i dyskryminacji ani jak na nie reagować oraz nie otrzymują należytego wsparcia w formie szkoleń ze strony właściwych Ministerstw. Tymczasem problem przemocy to nie wyłącznie problem jej bezpośrednich ofiar: to problem całej społeczności, w tym szkół i uczelni.

Życie w strachu przed przemocą sprawia, że młode osoby nie mają szansy rozwijać się zgodnie z własnym potencjałem. Poczucie **bezpieczeństwa jest kluczowe dla możliwości zdobywania wiedzy i umiejętności czy, szerzej, dla budowania kompetencji. A jednym z podstawowych zadań szkół jest zapewnienie bezpieczeństwa uczącym się i pracującym w nich osobom.**

Z raportu Najwyższej Izby Kontroli z 2014 roku wynika, że **niepowodzeniem zakończyła się realizacja rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”**, wdrażanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Jego celem było m.in. ograniczenie agresji i przemocy rówieśniczej. W raporcie NIK podkreślano, że poprawa stanu bezpieczeństwa uczniów i uczennic w polskich szkołach wymaga podjęcia przez różne resorty systemowych i długofalowych działań. Ich celem powinno być stworzenie rozwiązań, które zwiększą skuteczność procesów wychowawczych i profilaktycznych w szkołach oraz doprowadzą do ograniczenia zjawisk patologicznych. Z kolei z raportu NIK z 2017 roku na temat cyberprzemocy wynika, że **Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Cyfryzacji, szkoły oraz Policja nie rozpoznały właściwie i nie określiły skali zagrożenia, jaką niesie cyberprzemoc wśród dzieci i młodzieży. MEN nie koordynowało działań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania cyberprzemocy wśród uczniów, nie opracowało też wytycznych dotyczących cyberprzemocy m.in. dla szkół.** (...) Policja z kolei przeprowadzała działania profilaktyczne w szkołach, o ile dyrektorzy zgłosili takie zapotrzebowanie. Nie dziwi więc fakt, że **większość zdarzeń dotyczących cyberprzemocy nie jest ujawniana, choć uczniowie i nauczyciele przyznają w ankietach, że cyberprzemoc dotyczy ponad 1/3 uczniów (...).** Z badań ankietowych przeprowadzonych przez NIK w trakcie kontroli (wśród 271 nauczycieli, 814 rodziców i 737 uczniów) wynika, że **zjawisko cyberprzemocy jest wśród uczniów poważnym problemem. Z cyberprzemocą zetknęło się prawie 40% uczniów, blisko 30% rodziców oraz 45% ankietowanych nauczycieli⁹.**

8 *Dzieci się liczą 2017. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, pod red. M. Sajkowskiej, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 16/1, 2017, [online] <https://fdds.pl/wp-content/uploads/2017/07/dziecisielicza.pdf>, dostęp: 17.06.2019.

9 *NIK o cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży*, [online] <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/bezpieczenstwo/nik-o-cyberprzemocy-wsrod-dzieci-i-mlodziezy.html>, dostęp: 17.06.2019.

Z badań prowadzonych wśród kadry zarządzającej i dydaktycznej wynika, że **brakuje wiedzy na temat tego, czym jest dyskryminacja, przemoc motywowana uprzedzeniami i działania antydyskryminacyjne. To główna przyczyna bagatelizowania dyskryminacji, braku reakcji na nią** oraz braku działań antydyskryminacyjnych i antyprzemocowych¹⁰.

Mity i fakty na temat przemocy seksualnej i gwałtu

Mity i stereotypy dotyczące płci – obok relacji interpersonalnych i społecznych opartych na systemie dominacji i podległości – stanowią jedno z najważniejszych źródeł przemocy seksualnej.

Ważne jest, aby wykorzystywać każdą nadarzącą się okazję do ich obalania. Oto jedno z najpowszechniejszych mitów i idące za nimi FAKTY.

MIT: Ofiara gwałtu jest sama sobie winna.

Stereotypy na temat kobiet, mężczyzn i seksualności oraz sposób, w jaki jesteśmy wychowywani/e, powoduje, że wiele osób uważa, że noszenie minispódniczek, flirtowanie z mężczyzną oraz śmiały taniec są równoznaczne ze zgodą na seks. Kobiety są obarczane odpowiedzialnością za przemoc, której doświadczyły – jeśli poszły do domu sprawcy, albo piły alkohol. Zgwałcone kobiety i dziewczyny są w sądach szczególnie wypytywane, jak były ubrane (czy aby nie nazbyt prowokująco), tak, jakby to miało znaczenie.

FAKT: Osoba, wobec której zostało popełnione przestępstwo gwałtu – bez względu na to, kto się go dopuścił (mąż, chłopak, inny znany jej mężczyzna lub obcy), ani gdzie do tego doszło (na dyskotecę, na ulicy, w domu), ani w jaki sposób była ubrana, ani też czy była pod wpływem alkoholu lub narkotyków – **NIGDY NIE JEST WINNA**. Kobieta, która atrakcyjnie się ubiera czy śmiało zachowuje, nie robi tego po to, by ją zgwałcono. Zresztą większość kobiet i dziewczyn doświadcza gwałtu ze strony partnera, chłopaka, męża – w domu. Nikt nie chce doświadczyć gwałtu i nikt nie ma prawa zmuszać kogoś do seksu wbrew jej/jego woli.

MIT: Mężczyźni dokonują gwałtów, ponieważ w pewnym momencie są już tak podnieceni, że nie mogą przestać.

FAKT: Większość mężczyzn jest w stanie kontrolować swoje zachowania seksualne; a ci, którzy tego nie umieją, powinni poddać się stosownemu leczeniu.

¹⁰ Edukacja antydyskryminacyjna. Ostatni dzwonek! O deficytach systemu edukacji formalnej w obszarze przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami. Raport z badań, pod red. M. Chusteckiej, E. Kielak, M. Rawłuszko, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2016.

MIT: Randka to wymiana usług: mężczyzna zaprasza i płaci, kobieta w zamian oferuje seks.

Jak głęboko sięgają korzenie tego stereotypu, pokazują badania Andrea Parrot, w których 54% respondentów nie widziało nic niewłaściwego w użyciu przemocy, jeśli dziewczyna wcześniej zgodziła się na seks, a potem zmieniła zdanie. Podobnie, gdy wcześniej zgodziła się na pocałunki i pieszczoty. Prawie 40% osób uznało, że wymuszanie seksu jest w porządku, jeśli chłopak wydał na randce dużo pieniędzy. Ponad połowa uważała, że chłopak ma prawo wymagać stosunku, jeśli to dziewczyna go podrywała¹¹.

FAKT: Kobieta i każda inna osoba ma prawo wycofać się z aktywności seksualnej w dowolnym momencie, nawet jeśli wcześniej była nią zainteresowana.

MIT: Gwałt to normalna forma aktywności seksualnej.

W naszej kulturze gwałt utożsamiany jest przez wiele osób z seksem. Sprzyjają temu media pokazujące intymność w sposób przesycony przemocą wobec kobiet, więc problem dotyczy nie tylko pornografii. Nasze codzienne życie: prasa, którą czytamy, reklamy, jakimi jesteśmy otoczeni, filmy dostępne dla wszystkich użytkowników w sieciach telewizyjnych, pokazują seks w sposób sugerujący naturalność przemocy w intymnych relacjach. Powstaje fałszywy obraz, że gwałt sprawia ofierze przyjemność i podnieca ją erotycznie.

FAKT: Gwałt jest aktem przemocy, ekstremalną formą demonstrowania swojej władzy nad kimś, jest aktem dominacji, a nie aktem seksualnym.

Gwałt to w każdym przypadku doświadczenie upokarzające dla osoby, która została zaatakowana seksualnie, podważające poczucie kontroli nad własnym ciałem i wpływające na obniżenie szacunku do siebie.

MIT: Gwałciciele to osoby zaburzone psychicznie.

Badania pokazują, że gwałciciele pochodzą ze wszystkich warstw społecznych; 80% sprawców gwałtu jest znanych dziewczynie/kobiecie i często łączy je z nimi jakiś rodzaj relacji. Traktowanie sprawców jako osób zaburzonych tworzy fałszywy obraz mężczyzn, którzy są w jakiś sposób „chorzy” i nie potrafią kontrolować swojego zachowania¹².

FAKT: Sprawcy gwałtów to w większości mężczyźni całkowicie zdrowi psychicznie, którzy decydują się na stosowanie przemocy wobec kobiet.

11 J. Piotrowska, A. Synakiewicz, *Dość milczenia. Przemoc seksualna wobec kobiet i problem gwałtu w Polsce. Raport*, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2011, [online] https://pl.boell.org/sites/default/files/dosc_milczenia._przemoc_seksualna_wobec_kobiet_1.pdf, dostęp: 17.06.2019.

12 Tamże.

BEZ ZGODY NA PRZEMOC

Odsetek mężczyzn o skłonnościach psychopatycznych w populacji jest zdecydowanie mniejszy niż odsetek gwałcicieli.

MIT: Ofiary gwałtu chciały być zgwałcone.

Większość gwałcicieli racjonalizuje swoje zachowanie, tłumacząc się tym, że zostali „sprowokowani” przez ofiarę, która była „wyzywająco ubrana”, „miała silny makijaż”, „siedziała sama przy barze”, „narzucała się”. Jest to sposób myślenia przerzucający odpowiedzialność za zachowanie sprawcy na ofiarę i tym samym zdejmujący z gwałciciela poczucie winy za własne działanie.

FAKT: Żadne zachowanie ze strony kobiety ani jakiegokolwiek innej osoby nie usprawiedliwia przemocy, nie jest powodem ani zachętą do gwałtu.

MIT: Tylko dziewczyny i kobiety o „złej reputacji” doświadczają gwałtu.

FAKT: Gwałt jest przestępstwem, niezależnie od tego, kim jest osoba zaatakowana. Skala przemocy seksualnej pokazuje, że niestety każda dziewczyna i kobieta może w ciągu swojego życia doświadczyć przemocy seksualnej i gwałtu.

Dane policji pokazują, że nadużycia seksualne spotykają dziewczyny i kobiety, które pochodzą z różnych warstw społecznych, są w różnym wieku, mają różny status ekonomiczny. Domniemana reputacja kobiet jest tylko stereotypem, który ułatwia sprawcom poczuć się bezkarnie.

MIT: W małżeństwie/związku dziewczyny i kobiety są bezpieczne od gwałtu.

Stereotypowy pogląd głosi, że jeśli kobieta raz powiedziała „tak”, nie ma już prawa powiedzieć „nie”, a zatem jest „zobowiązana” do seksu z mężczyzną, który jest/ był jej partnerem/chłopakiem. Dotyka to bardzo poważnego problemu, jakim jest gwałt w małżeństwie (lub gwałt na randce) – przestrzeni praktycznie absolutnej bezkarności gwałcicieli. Wiele kobiet i dziewczyn obawia się zgłosić na policję. Inne dziewczyny i kobiety, które żyją w przekonaniu, że seks z mężem, narzeczoną lub chłopakiem to ich obowiązek i nie wiedzą, że mogą odmówić.

FAKT: Małżeństwo ani jakakolwiek inna forma relacji nie usprawiedliwia stosowania przemocy seksualnej. Gwałt pozostaje gwałtem. Seks bez zgody to gwałt.

MIT: Tylko kobiety doświadczają gwałtu.

Polskie dane statystyczne na ten temat są trudno dostępne, ponieważ mężczyźni – ofiary gwałtu – zazwyczaj nie zgłaszają nigdzie takich przestępstw. Z danych zgromadzonych w krajach, w których prowadzi się takie statystyki wynika, że sprawcami niemal wszystkich gwałtów dokonanych na mężczyznach byli mężczyźni. Osoby

pokrzywdzone ich nie zgłaszają – bardzo często w obawie przed homofobią i seksizmem ze strony funkcjonariuszy.

FAKT: Ofiarą gwałtu może stać się mężczyzna. Sprawcą, także w tym wypadku, najczęściej jest inny mężczyzna.

Zgoda/Consent w centrum

Zgoda to sytuacja, w której do kontaktu fizycznego, upublicznienia danych wrażliwych lub wizerunku oraz innych interakcji między dwiema osobami (czasem grupą) dochodzi, kiedy wszystkie strony będące podmiotami „powiedzą” – niebudzące wątpliwości – „TAK”. **To jedna z kluczowych zasad w kontaktach między ludźmi.** Zgoda to porozumienie wolne od manipulacji, gróźb lub gier psychologicznych. To podejście mówi, że kontakt intymny, upublicznianie wizerunku, wysyłanie wiadomości bez zgody, to przemoc.

We wcześniejszych działaniach edukacyjnych i informacyjnych posługiwano się często sloganem „Nie znaczy NIE”. I oczywiście pozostaje on aktualny. Ale bardzo często brak „nie” nie oznacza zgody. Dlatego kampanie związane z przeciwstawianiem się przemocy seksualnej prowadzone w ostatnich latach odwołują się do koncepcji zgody (*consent* – ang.), a najpopularniejszym hasłem jest „tylko TAK znaczy TAK”.

JAKA MUSI BYĆ ZGODA, ŻEBY BYŁA ZGODĄ?

AKTYWNA – nigdy nie można domniemywać zgody. Także w długotrwałych relacjach. Zgoda zawsze musi być jednoznacznie wyrażona.

BEZPIECZNA – wyrażenie swojego zdania (tak/nie/nie wiem) musi się odbywać w warunkach, które gwarantują, że osoba, które je wyraża nie poniesie negatywnych konsekwencji.

ENTUZJASTYCZNA – czyli nie pozostawiająca wątpliwości. Obie strony muszą mieć absolutną jasność co do tego, że zgoda jest obustronna. Często osoby wychowywane na dziewczynki i kobiety stosują zróżnicowane strategie wyrażania niezgody: milczenie, odwracanie lub opuszczanie głowy/wzroku, zmienianie tematu, sygnalizowanie złego samopoczucia, (nerwowy) śmiech, żarty, „droczenie się” i inne. „Nie wiem” – oznacza „nie wiem”, a nie „tak”.

JEDNORAZOWA – zgoda odnosi się do konkretnej chwili, konkretnego kontekstu. To, że raz dana osoba zgodziła się na jakąś formę kontaktu/na wysłanie zdjęcia, nie znaczy, że zgadza się na to dożywotnio. Zgodziła się tylko ten jeden raz.

NIEWYMUSZONA – wyrażenie przez nas zgody, kiedy znajdujemy się w jakiegokolwiek sytuacji presji, związanej z naszą rolą, stosunkiem podległości itd. **nie jest „zgodą”**.

ZAPYTANA – zgoda może się pojawić tylko wtedy, kiedy zostanie postawione pytanie: „Czy mogę...?”, „Czy masz ochotę na....?”. Chcesz uzyskać na coś zgodę – pytaj i szanuj każdą odpowiedź.

WYMAGALNA – uzyskanie entuzjastycznej, świadomej zgody jest konieczne. Jeśli jej nie ma, nie masz prawa „zrobić kroku dalej”.

ODWOŁYWALNA – nawet jeśli dana osoba wyraziła zgodę na jakąś formę kontaktu, to w każdej chwili ma prawo ją wycofać.

DOBROWOLNA – wyrażona bez manipulacji, groźby lub gier psychologicznych

ŚWIADOMA – czyli taka, która została wyrażona przez osobę, która nie była pod wpływem żadnych środków zmieniających świadomość, np. alkoholu, narkotyków. Podjęta w oparciu o możliwie pełne informacje na temat sytuacji, konsekwencji działań itd.

Te składowe są nierozłączne i wzajemnie się uzupełniają. Muszą być uwzględniane i stosowane równocześnie.

Krytyczne myślenie i odpowiedzialne korzystanie z mediów

Koncepcja zgody odnosi się również do świadomego, dobrowolnego, niewymuszonego, wolnego od manipulacji kontaktu za pośrednictwem mediów. Teoretycy mediów zwracają uwagę, że żyjemy w czasach kryzysu wiary w media, przy jednoczesnym bezkrytycznym odbiorze otaczających nas treści.

Dlatego w projektach dedykowanych przeciwdziałaniu cyberprzemocy podkreśla się, że każdy użytkownik/czka mediów powinien/a:

- sprawdzać wiarygodność i rzetelność informacji, z których korzysta i które upowszechnia,
- oddzielać fakty od opinii,
- unikać wiadomości utrzymanych w konwencji sensacyjności, grających na emocjach,
- porównywać reprezentacje tych samych wydarzeń w różnych mediach,
- świadomie korzystać ze stron weryfikujących informacje (FactCheck.org; Snopes.com; Politifact.com),
- czytać uważnie, refleksyjnie, bez pośpiechu,
- zgłaszać administratorom stron lub policji treści szkodliwe, upokarzające, nawołujące do przemocy lub ją pokazujące, wymierzone w godność poszczególnych osób.

Sprawdzanie wiarygodności informacji może opierać się na zadaniu sobie kilku prostych pytań:

- Kto jest autorem/ką tej informacji?,
- Jak ona została skonstruowana?,
- Dlaczego właśnie tak?,
- Kiedy, w jakich okolicznościach informacja do nas trafia?,
- Czego w niej brakuje?,
- Jakie są społeczne konsekwencje upowszechnienia danej treści?

Warto podkreślić, że na kompetencje medialne składa się nie tylko umiejętność porównywania i oceny rzetelności przekazywanych informacji, ale również umiejętność budowania wolnych od przemocy relacji w środowisku medialnym. Reagowanie na przemoc, zgłaszanie szkodliwych treści, opowiadanie się po stronie pokrzywdzonych – to elementy etycznego korzystania z mediów.

Pytania, które każdy/każda może sobie zadać, myśląc o tym, jak używa mediów społecznościowych, mogą brzmieć:

- Ile informacji udostępniam każdego dnia za pośrednictwem platform społecznościowych?,
- Jak często sprawdzam prawdziwość i rzetelność tych informacji?,
- Czy pisząc pracę naukową/zaliczeniową, zawsze korzystam ze sprawdzonych badań?,
- Którym mediom ufam? Dlaczego?,
- Czy reaguję, kiedy widzę, że moi znajomi zachowują się nieetycznie w stosunku do innej osoby?,
- Czy potrafię wstrzymać się od udostępniania niesprawdzonych informacji lub spekulacji w sytuacji, w której dzieje się coś niepokojącego (np. media podają informację o pożarze Katedry Notre Dame)?,
- Czy w ogóle jestem w stanie funkcjonować przez jakiś czas bez korzystania z mediów społecznościowych? Jak to wywołuje we mnie emocje?

JAK KORZYSTAĆ Z FILMÓW W PRACY Z MŁODYMI LUDŹMI

Jak przygotować się do projekcji, czyli zanim pokażesz film

Bez tego ani rusz!

Kiedy zaczynasz planowanie projekcji, pomyśl o tym, w jaki sposób będzie ona przebiegać, gdzie zostanie zorganizowana, w jakim kontekście (społecznym, politycznym), w jakim gronie, o jakiej porze, i jaki te wszystkie elementy mogą mieć wpływ na przebieg projekcji i dyskusji.

Inaczej planuj dyskusję i zajęcia, jeśli masz więcej spotkań/czasu z jedną grupą i np. możesz zorganizować projekcje obu filmów i warsztaty. Na dyskusję po projekcji powinieneś/aś poświęcić co najmniej 20 minut. Czasem młodzież otwiera się dopiero po chwili ciszy, a pośpiech nie sprzyja budowaniu dialogu.

Pamiętaj, że biorąc pod uwagę skalę problemu przemocy seksualnej i cyberprzemocy, można założyć z dużym prawdopodobieństwem, że w projekcjach i zajęciach będą uczestniczyć osoby, które mają doświadczenie przemocy seksualnej albo cyberprzemocy, a także osoby, które się takiej przemocy dopuściły. Skala przemocy i konieczność zapobiegania jej i reagowania na nią są jednymi z powodów, dla których powstały filmy i niniejszy przewodnik.

Każda osoba planująca projekcje z wykorzystaniem któregoś z filmów i prowadzenie jakiegokolwiek formy zajęć edukacyjnych odnoszących się do tematyki przemocy seksualnej i cyberprzemocy musi wcześniej obejrzeć filmy i przygotować się do zajęć.

Niniejszy przewodnik zawiera podstawowe informacje. Zapoznanie się z nim powinno jednak zostać uzupełnione lekturą opracowań, w bardziej szczegółowy sposób odnoszących się do kwestii przemocy ze względu na płeć i kultury gwałtu. W końcowej części przewodnika umieszczamy listę kilku polecanych materiałów.

Powyższe wskazówki odnoszą się także do wszystkich osób, które miałyby brać udział w spotkaniu z widownią przed lub po projekcji, np. w roli dyskutantek/ów, komentatorek/ów itp. Dobrze, żeby do dyskusji i spotkań były/li zapraszani młodzi ludzie (których bezpośrednio dotyczą sytuacje pokazane w filmie „Bez wyjścia...”), jak i osoby zajmujące się profesjonalnie udzielaniem wsparcia osobom z doświadczeniem przemocy seksualnej, uwzględniające perspektywę płci w analizie przemocy

seksualnej. Jednak – jeśli osoba prowadząca jest odpowiednio przygotowana i świadoma, obecność specjalistek/ów nie jest konieczna.

Jak umożliwić udział w projekcji osobom o różnych stopniach sprawności?

Jeśli to możliwe, zorganizuj projekcję w miejscu, które jest dostępne architektonicznie dla osób poruszających się na wózkach lub stojących wobec innych trudności związanych z przemieszczaniem się. Jeśli możesz zastanów się, czy masz zasoby na zorganizowanie tej projekcji tak, by była dostępna dla osób głuchych (np. zatrudnienie tłumaczki/tłumacza Polskiego Języka Migowego na czas dyskusji) albo z niepełnosprawnością wzroku (audiodeskrypcja, czytanie napisów).

Jak informować o projekcji?

Zarówno obraz (plakat, ulotka), jak i tekst ogłoszenia należy przygotować z uważnością i wrażliwością na stosowany język, aby nie powielały one stereotypów i mitów dotyczących płci i przemocy.

Dodatkowe informacje na temat organizowania wydarzeń znajdziecie m.in. w: *Edukacja antydyskryminacyjna i jej standardy jakościowe*, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (2011), w rozdziale poświęconym równościowemu monitoringowi wydarzeń.

Film „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons”

Historia Rehtaeh Parsons

Rehtaeh Parsons była 15-latką, mieszkanką Halifax w Nowej Szkocji w Kanadzie, kiedy na zaproszenie przyjaciółki poszła na prywatkę (domówkę) do chłopców z tej samej szkoły, których wcześniej nie znała. Po raz pierwszy piła wtedy alkohol, który podziałał na nią bardzo szybko. W trakcie imprezy kilku chłopców zaciągnęło ją do osobnego pokoju, gdzie została przez nich wykorzystana seksualnie (zgwałcona). Sprawcy zrobili jej zdjęcia, które w ciągu kilku następnych dni rozeszli wśród rówieśników. Przez następne dni i miesiące Rehtaeh była prześladowana przez swoich kolegów i koleżanki. Rodzice dowiedzieli się o gwałcie bardzo szybko i natychmiast udzielili córce wsparcia. Poszli razem z nią na policję. Niestety Rehtaeh była traktowana tak, jakby to ona była winna, a sprawa gwałtu, cyberprzemocy i nękania została przez policję zupełnie zignorowana. Sprawcy nie ponieśli żadnych konsekwencji, ich telefony nie zostały skonfiskowane, nie zostali przesłuchani i postawieni przed sądem. Także kolejne instytucje tylko pogłębiały traumę: szkoła nie pozwoliła Rehtaeh kontynuować nauki, personel szpitala psychiatrycznego nie tylko nie zaoferował nastolatce adekwatnego wsparcia, ale naraził na kolejne traumatyczne przeżycia. W konsekwencji, nie znajdując sprawiedliwości ani wsparcia ze strony wymiaru

sprawiedliwości, systemu ochrony zdrowia, edukacji, rówieśników – jednym słowem całej społeczności, 7 kwietnia 2013 r. Rehtaeh popełniła samobójstwo.

Śmierć Rehtaeh odbiła się echem na całym świecie, wywołując szeroką dyskusję na temat cyberprzemocy, kultury gwałtu i przemocy seksualnej w Internecie. Dzięki rosnącej presji społecznej i medialnej, kampanii internetowej oraz zaangażowaniu Anonymous, którzy zagrozili ujawnieniem tożsamości gwałtocieli, lokalny rząd Nowej Szkocji oraz Kanadyjska Królewska Policja zdecydowały o otwarciu sprawy i postawieniu napastników przed sądem. W 2014 roku Kanada, jako jedno z pierwszych państw na świecie, przyjęła prawo umożliwiający zwalczanie cyberprzemocy, nazywane również Prawem Rehtaeh.

Informacje o filmie „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons”

Tytuł polski: *Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons*

Tytuł oryginału: *No Place to Hide: The Rehtaeh Parsons Story*

Reżyseria: Rama Rau

Czas trwania: 48 minut

Produkcja: Trinetra Productions

Film „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons” powstał w 2015 roku, dwa lata po śmierci Rehtaeh. Osobami prowadzącymi narrację są rodzice nastolatki i dziennikarka lokalnej prasy, która opisała sprawę.

Film ilustruje mechanizmy kultury gwałtu, w której przemoc uchodzi sprawcom na sucho, a społeczność i instytucje dopuszczają się wtórnej wiktymizacji. Stawia pytania o to, czy możliwe jest powstrzymanie tego mechanizmu i sprawienie, by społeczność stawiała w obronie i po stronie ofiar, a nie sprawców.

Film może stać się punktem wyjścia do refleksji, rozmów i zajęć na temat m.in.: wymogu świadomej zgody na aktywność seksualną (*consent*), kultury gwałtu i przemocy seksualnej, prawa do prywatności, zakazu rozpowszechniania zdjęć (także poddanych modyfikacjom), nagrań audio i video bez zgody osób na nich utrwalonych, mowy nienawiści, cyberbullingu, slutshamingu i in.

Film nie zawiera wulgarnego języka, brutalnych ani erotycznych scen.

Reżyserka tak mówi o filmie:

Kiedy po raz pierwszy przeczytałam o Rehtaeh Parsons, najpierw byłam zła, a potem poczułam niedowierzanie. Jak świat mógł zignorować tę sprawę? Ten film powstał by opowiedzieć historię, której nigdy nie wolno nam zapomnieć. Ten film był trudny do zrobienia i jest trudny do oglądania. Czasami my, załoga, płakałyśmy i płakaliśmy podczas filmowania, nie mogąc kontynuować. Ale Glen i Leah (ojciec i matka Rehtaeh) byli

silni, elokwentni i wspierający. Stworzyłam ten film zarówno dla nich, jak i dla nas. Ale przede wszystkim powstał z myślą o młodych ludziach. Chciałabym, aby dzięki niemu mogli zrozumieć, co oznacza zgoda.

Oficjalna strona filmu: <https://trinetraproductions.com/noplacetohide/index.html>

Strona filmu na Facebooku:

https://www.facebook.com/pg/No-Place-to-Hide-The-Rehtaeh-Parsons-Story-401822016665713/posts/?ref=page_internal

Oficjalny blog Glena Canninga, ojca Rahtaeh:

<http://glencanning.com/>

Informacja o twórczyni i twórcy

Producentką i reżyserką filmu jest Rama Rau – ukończyła jedną z najlepszych szkół filmowych w Mumbaju. Jest wielokrotnie nominowaną i nagradzaną twórczynią filmów długo- i krótkometrażowych (*The Market* i *Aftermath*). Obecnie mieszka i tworzy w Toronto, w Kanadzie.

Autorem zdjęć, reżyserem dźwięku i montażystą jest Nick Wilson. Reżyseruje filmy dokumentalne i seriale telewizyjne.

Zasady korzystania z filmu

Film został umieszczony na kanale YouTube fundacji Autonomia, pod adresem: www.bit.ly/bez_wyjscia.

Posiada licencję, wykupioną przez fundację Autonomia. Licencja zezwala na jego wykorzystywanie wyłącznie na zasadach niekomercyjnych. Film nie może być także umieszczany na innych kanałach i stronach.

Napisy do filmu zostały udostępnione fundacji Autonomia przez Helsińską Fundację Praw Człowieka. Dziękujemy!

Korzystanie z filmu „Bo tylko tak znaczy tak. Poznaj ideę consentu”

INFORMACJA O FILMIE

Film został umieszczony na kanale Fundacji Autonomia pod adresem bit.ly/tylko_tak_znaczy_tak

„Bo tylko TAK znaczy TAK. Poznaj ideę consentu” to film nakręcony w Krakowie w roku 2019, w ramach projektu „Krytyczne myślenie i analiza przekazów medialnych – młodzi liderzy i liderki na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (Critical thinking skills and media literacy – young leaders for safety and justice), realizowanego w latach 2018–2019 przez fundację Autonomia i Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, dzięki wsparciu finansowemu Konsulatu Generalnego Stanów Zjednoczonych w Krakowie, fundacji Batorego i The Network of East-West Women.

W filmie wystąpiły osoby od lat związane z działaniami na rzecz przeciwdziałania przemocy i reagowania na nią, wspierające kobiety z różnych grup społecznych (w tym kobiety doświadczające przemocy, z niepełnosprawnością oraz uchodźczynie), pracujące z mężczyznami – sprawcami przemocy, wykładające na uczelniach. Połączyła nas chęć upowszechnienia idei consentu i opowiedzenia o tym, jak rozumiemy i praktykujemy zgodę na co dzień.

Film składa się z kilku części:

1. Czym jest zgoda?

- Jak idea consentu łączy się z komunikacją, asertywnością, dbaniem o potrzeby innych i ich granice?

2. Cechy zgody

- Omówienie takich cech zgody jak: świadoma, niewymuszona, entuzjastyczna, jednoznaczna, uzgodniona, odwoływalna, dobrowolna, aktywna itp.

3. Kiedy zgody nie ma?

- W jaki sposób stereotypy dotyczące płci wpływają na relacje intymne, związki i społeczności? Consent a socjalizacja kobiet z niepełnosprawnościami. Zgoda w relacjach między rodzicami i dziećmi.

4. Jak pytać o zgodę?

- O znaczeniu asertywnego, jasnego przekazu, stawiania granic i refleksyjnego podejścia do relacji, a także roli mężczyzn w przeciwstawianiu się przemocy seksualnej wobec kobiet.

5. Idea consentu w realiach uniwersyteckich.

- Omówienie kontekstu polskiego i amerykańskiego oraz dobrych praktyk antydyskryminacyjnych na uczelniach.

6. Kampania Alfabet Zgody. Bo tylko TAK znaczy TAK.

- Informacje na temat kampanii.

Zachęcamy do korzystania z filmu na warsztatach, zajęciach w szkole i w uczelni, podczas spotkań na temat edukacji seksualnej, komunikacji bez przemocy, w trakcie prywatnych projekcji i dyskusji o związkach, asertywności, stawianiu granic, relacjach między rodzicami i dziećmi itd.

Jak przeprowadzić projekcję i dyskusję

Poniższe informacje i wskazówki zostały opracowane w pierwszej kolejności z myślą o filmie „Bez wyjścia...”, jednak po odpowiednim dostosowaniu mogą zostać w większości przypadków wykorzystane do prowadzenia dyskusji wokół projekcji filmu „Bo tylko tak znaczy tak”.

Wprowadzenie do projekcji (adekwatne do kontekstu projekcji)

- Przedstaw się (imię, nazwisko, rola).
- Podziękuj za przyjsście.
- Powiedz o kontekście, w jakim odbywa się projekcja (możesz nawiązać do miejsca, do ostatnich lub historycznych wydarzeń, badań, np. związanych z molestowaniem i przemocą, do których dochodzi na uczelniach, albo wśród nastolatków – takie, które będą adekwatne dla kontekstu).
- Wyjaśnij, dlaczego zależy Ci na pokazaniu filmu, najlepiej używając osobistego przesłania, aby powiązać je z głównym przesłaniem filmu (jest ważne, żebyś była/ był świadoma/y celu projekcji i swojej własnej motywacji).
- Wyjaśnij, jaki jest cel projekcji, np. wspólne wypracowanie sposobów, żeby zapobiegać przemocy, skutecznie na nią reagować i zapewnić atakowanym adekwatne wsparcie prawne, psychologiczne, społeczne.

Oto, jak może wyglądać przykładowe wprowadzenie do filmu *Bez wyjścia. Historia Rahtaeh Parsons*:

Spółeczeństwo i kultura, w których funkcjonujemy na co dzień, nie są wolne od przemocy. Film *Bez wyjścia. Historia Rahtaeh Parsons* pokazuje mechanizmy kultury gwałtu, przejawiającej się m.in. w uprzedmiotawianiu i seksualizacji dziewcząt i kobiet, wychowywaniu chłopców i mężczyzn do roli zdobywców, panów każdej sytuacji, przejawiającej się w żartach z gwałtu i jednoczesnym milczeniu wokół przemocy, obwinianiu ofiar przemocy seksualnej za to, co je spotyka, braku systemowego

wsparcia ze strony instytucji publicznych, lekceważeniu danych na temat przemocy ze względu na płeć itp.

Film ujawnia również daleko idące skutki cyberprzemocy. Pokazuje, w jaki sposób media kształtują nasze wyobrażenia na temat seksualności i relacji intymnych oraz jak są wykorzystywane do prześladowania ofiar przemocy seksualnej przez każdą osobę, która ma dostęp do mediów.

Problem przemocy seksualnej to nasz wspólny problem, wspólna sprawa, którą musimy się zająć jako społeczność.

Poprzez projekcję chcemy zwrócić uwagę na głosy zwykle niesłyszane/pomijane w dyskusjach o przemocy. Chcemy podkreślić, że film porusza trudne, emocjonujące tematy, dlatego umówimy się na zasady dyskusji, aby każda osoba czuła się bezpiecznie. Dyskusja będzie dotyczyła tego, co może zrobić nasza społeczność, aby podjąć działania w tej sprawie.

- Podziękuj wszystkim partner/k/om oraz sponsor/k/om za ich pomoc i zaangażowanie. Powiedz o źródle filmu (patrz: „Informacje o projekcie”).
- Poinformuj, że film będzie trwał 50 minut i zapowiedz dyskusję po projekcji.

Dyskusja po filmie - wskazówki

Zachęcamy do podjęcia (nawet nieformalnej) rozmowy o filmie przez co najmniej 20 minut po projekcji. Ponieważ film może wywołać silne emocje, ważne jest, aby dać widzom szansę ich wyrażenia, a następnie podjęcia działań pokazujących sprzeciw wobec przemocy.

Niektóre osoby, bezpośrednio po projekcji, mogą potrzebować krótkiej przerwy, ale ważne jest szybkie powrót do dyskusji, aby zminimalizować rozproszenie. Na początku pozwól na wyrażenie (różnych) emocji. Następnie przejdź do kolejnych pytań, zaczynając od ogólnego, np: Jakie wątki/tematy zostały poruszone w filmie? Od dyskusji przejdź do działania: poproś osoby uczestniczące o skupienie się na rzeczach, które wszyscy możemy zmienić w przyszłości.

Zasady moderowania dyskusji

Zanim rozpoczniesz dyskusję przedstaw jej zasady i ramy.

- unikaj moralizowania, oceniającego języka, pozerstwa, „akademickiego” tonu,
- poinformuj, jakie są ramy organizacyjne (czas, zasady związane z zabieraniem głosu itd.),

BEZ ZGODY NA PRZEMOC

- ustal zasady dyskusji (np. zachęć ludzi, aby mówili w swoim imieniu i nie generalizowali ani nie zakładali, że wiedzą, co czują inni),
- zadbaj o to, aby każda osoba, która chce zabrać głos w dyskusji, miała na to szansę (np. każdy mówi po kolei, dzięki czemu ograniczona zostaje możliwość wypowiedzenia się po raz drugi lub trzeci tej samej osobie, dopóki wszyscy nie mają swojej kolejki; można też podzielić widownię na małe grupy lub pary),
- pozwól na początkową ciszę (około 10–15 sekund), a następnie, jeśli nikt nie odpowie, możesz zaoferować coś ze swojego doświadczenia, aby rozpocząć dyskusję; to może być opowieść o Twojej reakcji, gdy po raz pierwszy zobaczyłeś/aś film, reakcji innych osób, które znasz itd.,
- w dyskusji mogą pojawić się seksistowskie komentarze, podważanie wiarygodności ofiar przemocy seksualnej, bagatelizowanie tej przemocy – w takich sytuacjach skorzystaj z informacji zawartych w części „Mity i fakty na temat przemocy seksualnej” i lektury niektórych z polecanych przez nas publikacji.

Przykładowe pytania do dyskusji

[przy wyborze trzeba wziąć pod uwagę ilość czasu i kontekst dyskusji]:

- Co najbardziej w Was rezonowało w trakcie oglądania filmu? Co Was poruszało? (jest ważne, żeby osoby uczestniczące dostały informację, że film jest poruszający i że można powiedzieć o bardzo różnych emocjach towarzyszących nam w trakcie projekcji lub z którymi teraz jesteście. Zanim ludzie zaczną mówić o emocjach, możesz ich poprosić o spisanie ich sobie na karteczce albo w komórce – zapewnij, że nikt tego nie będzie sprawdzać);
- Jakie części filmu były zaskakujące, sprawiły, że przeszło Wam przez głowę: „Nigdy o tym tak nie myślałam/em”?
- W jakim sensie/zakresie ten film odnosi się do rzeczywistości, w której żyjecie?;
- Czego się dowiedziałyście/dowiedzieliście, co lepiej zrozumieliście/liście, nauczyłyście/liście się z filmu?;
- Jakie zmiany, w swoim codziennym życiu, komunikowaniu się z innymi, chcesz/chcecie wprowadzić, po projekcji?;
- Co myślicie, gdy słyszycie, jak ktoś mówi „napaść na tle seksualnym” lub „gwałt”? Jaki macie do tego stosunek? Jaka jest różnica między tymi dwoma terminami?;
- Jak można rozumieć słowa ojca Rehtaeh: „Stworzyliśmy potwora, a ten potwór to chłopcy i młodzi mężczyźni, którzy nie mają pojęcia, jak traktować kobiety, nie mają pojęcia, jak zostać bohaterem, nie będą mieli pojęcia, jak zostać ojcem”?;
- W jaki sposób nasze wyobrażenia o tym, jak wygląda napaść seksualna, szkodzą osobom, które je przeżyły?;
- Dlaczego trudno jest słuchać opowieści o napaści na tle seksualnym?;

BEZ ZGODY NA PRZEMOC

- Jaką rolę odgrywają przyjaciółki i przyjaciele, a nawet dalsze koleżanki i koledzy, gdy doznałyśmy/liśmy krzywdy z czyjejś strony?;
- Jaką rolę powinien odgrywać system prawny w zapobieganiu gwałtom?
- Co my, jako poszczególne osoby i jako społeczeństwo, możemy zrobić, aby zapobiegać gwałtom i by relacje nas łączące były wolne od przemocy?;
- W jaki sposób możemy wspierać osoby, które doświadczyły przemocy – indywidualnie i w bardziej kompleksowy sposób? Jakie zmiany są potrzebne w naszej społeczności, klasie, szkole, uczelni? Jak mogłoby dojść do tych zmian?
- W jaki sposób w naszej społeczności upowszechniać wiedzę o tym, czym jest przemoc, jakie są jej konsekwencje, gdzie szukać pomocy? Jak sprawić, by ta informacja docierała do wszystkich?
- Jak możemy wspólnie promować dobre, zdrowe relacje?
- Jaka jest nasza rola? Co każdy i każda z nas może zrobić jeszcze dziś, żeby takie historie jak Rehtaeh nie powtórzyły się?
- Osoby moderujące dyskusję mogą wykorzystać niektóre lub wszystkie z tych pytań. Można posiłkować się także danymi na temat cyberprzemocy i poprosić publiczność o komentarz.

Zamknięcie dyskusji

- **Przekaż wszystkim osobom uczestniczącym – bez wyjątku – dane o miejscach, w których można otrzymać więcej informacji na temat przemocy seksualnej, możliwości jej zapobiegania i przeciwdziałania, zgody w kontaktach międzyludzkich, a także o miejscach, w których można otrzymać profesjonalną pomoc psychologiczną i prawną.**
- **Zadbaj o to, żeby każda osoba wzięła takie informacje – nawet jeśli miałyby nie przydać się jej samej.** Biorąc pod uwagę skalę przemocy, możesz być pewna/y, że na pewno kiedyś spotka osobę, dla której będą one bardzo istotne.
- Podkreśl, że jednym z olbrzymich problemów jest to, że osoby, które doświadczają przemocy, nie mówią o tym nikomu, nie zgłaszają tych przestępstw. Z różnych powodów, m.in. dlatego, że to wciąż temat tabu, osoby poszkodowane żyją w przekonaniu, że być może to, jak zostały zaatakowane, to ich wina. **Wokół przemocy seksualnej panuje przerażające milczenie. Ono może zostać przerwane tylko dzięki naszym wspólnym wysiłkom i działaniom.**

Rekomendujemy realizację warsztatów/zajęć podnoszących wiedzę dotyczących przemocy seksualnej i „consentowych”, czyli temu, w jaki sposób stosować zasadę zgody w codziennym życiu.

DODATKOWE DZIAŁANIA I INFORMACJE

Dla powstrzymania przemocy i dyskryminacji, oprócz edukacji, ważne jest podejmowanie działań zapobiegawczych, będących jednoznacznym wyrazem zaangażowania i niezgody społeczności na przemoc, a także reagowanie w sytuacji jej wystąpienia.

Postaraj się przeprowadzić wraz osobami, które widziały film/y, dalsze, konkretne działania. Mogą one przyjąć formę kampanii podnoszenia świadomości na temat przeciwdziałania nękanii i molestowaniu, akcji plakatowej, ulotkowej, może to być wydanie specjalnego numeru gazetki szkolnej lub uczelnianej, wprowadzenie rozwiązań antyprzemocowych w szkole/uczelni, flash mob, film, komiks.

Zapraszamy do korzystania z ulotek (pocztówek z łąmigłówką) oraz innych materiałów edukacyjnych i informacyjnych dotyczących rozpoznawania i przeciwdziałania przemocy, które udostępniamy on-line. Znajdują się w nich informacje m.in. o tym, jak w praktyce stosować zasadę zgody w relacjach, jak reagować na przemoc w mediach społecznościowych, jak chronić się przed manipulacją w mediach i krytycznie je analizować.

Przykłady inicjatyw możesz znaleźć m.in. w takich opracowaniach, jak:

- *Kalendarium Praw Człowieka – edukacja i działanie*, red. A. Teutsch, fundacja Autonomia, 2010.
- *Nie zgadzam się na przemoc! Aktywizacja młodzieży w zakresie przeciwdziałania przemocy seksualnej i wiktymizacji*, Ponton – grupa edukatorów seksualnych (data publikacji nieznana).
- M. Stoch, A. Teutsch, *Zablokuj seksizm – odzyskaj moc! Przewodnik po działaniach przeciwko seksistowskiej mowie nienawiści*, Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, fundacja Autonomia, Kraków 2018.
- J. Świerszcz, *Przeciwdziałanie dyskryminacji w szkole i zapewnienie równego traktowania w edukacji*, Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej (FRS), Warszawa 2015.
- Rekomendujemy zapraszanie do szkoły ekspertek lub ekspertów z organizacji zajmujących się ww. tematyką, m.in. autorek/ów publikacji wymienionych w niniejszym opracowaniu.

Kamienie pamięci

W jednym z materiałów dotyczących pracy z filmem znalazła się propozycja przygotowywania przez uczniów/uczennice kamieni pamięci, podobnych do tych, które przygotowuje i umieszcza w różnych miejscach matka Rehtaeh – Leah Parsons. Można też pokazać uczniom i uczennicom kilka przykładów ze strony „Rehtaeh” na Facebooku (<https://www.facebook.com/angelrehtaehoffi>).

cial). Po wykonaniu kamieni mogą zrobić im zdjęcia i przesłać je do Leah przez profil na FB. Mogą także stworzyć kamienie przeciw przemocy seksualnej, cyberprzemocy albo upamiętniające ich ofiary w najbliższym otoczeniu i umieścić je w okolicach szkoły i innych miejscach.

Kampania „Alfabet zgody. Bo tylko tak znaczy tak”

Dołącz do ogólnopolskiej kampanii społecznej na uczelniach i w innych placówkach edukacyjnych, która odbywa się pod hasłem „Alfabet Zgody. Bo tylko TAK znaczy TAK”. Kampania promuje ideę szeroko rozumianej zgody w relacjach międzyludzkich i w mediach społecznościowych. Celem kampanii jest zwrócenie uwagi na to, że upublicznianie zdjęć, filmików, prywatnych informacji, a także kontakt fizyczny, w tym seksualny, bez zgody, to przemoc i poważne naruszenie praw człowieka.

Zachęcamy do:

- **organizowania bezpłatnych projekcji filmów „Bez wyjścia. Historia Rehtaeh Parsons”** i filmu „Bo tylko tak znaczy tak. Poznaj ideę consentu”;
- **organizowania zajęć** na temat przemocy, cyberprzemocy i możliwości przeciwstawiania się im (np. w oparciu o przygotowany przewodnik i inne polecane publikacje);
- **zorganizowania z innymi między 4 a 10 marca akcji w ramach Tygodnia Zgody w gronie znajomych, w szkole, na uczelni, w klubie i każdym innym miejscu;**
- **korzystania i dystrybucji wśród młodych ludzi/rówieśników materiałów edukacyjnych i informacyjnych** dotyczących rozpoznawania i przeciwdziałania przemocy – **dostępnych on-line i w wersjach papierowych;**
- **podnoszenia swojej wiedzy i umiejętności** w zakresie przeciwdziałania przemocy i koncepcji zgody (m.in. Jak w praktyce stosować zasadę zgody w relacjach?; Jak reagować na przemoc w mediach społecznościowych?; Jak chronić się przed manipulacją w mediach i krytycznie je analizować?).

Kampania po raz pierwszy odbyła się w dniach 4–10 marca 2019 roku. Jej inicjatorkami są: fundacja Autonomia oraz Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego. Kampania realizowana jest w ramach projektu „Krytyczne myślenie i analiza przekazów medialnych – młodzi liderzy i liderki na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości” (*Critical thinking skills and media literacy – young leaders for safety and justice*), dofinansowanego przez Konsulat Generalny Stanów Zjednoczonych w Krakowie, i odbywa się przy wsparciu grantu instytucjonalnego Fundacji Batorego dla Autonomii.

W ramach projektu kilkanaście studentek i osób pracujących z dziećmi i młodzieżą zdobyło kompetencje do prowadzenia działań edukacyjnych i informacyjnych z zakresu: krytycznej analizy mediów, stosowania w praktyce zasady obowiązkowej zgody w relacjach, narzędzi i rozwijania zdolności jednostek i grup do reagowania na przemoc.

Kontakt w sprawie projektu i materiałów: a.teutsch@autonomia.org.pl.

Więcej informacji na stronie: www.autonomia.org.pl.

Skorzystaj z dobrych praktyk podejmowanych w uczelniach w USA

Kampania *Uzyskaj zgodę (Get consent)* na University of Minnesota

Stowarzyszenie Studentów University of Minnesota weszło we współpracę z drużyną futbolową i kilkoma innymi grupami studenckimi, by wspólnie zrealizować kampanię mającą na celu walkę z niewłaściwymi zachowaniami seksualnymi w kampusie. Hasło kampanii „To się kończy tutaj” miało na celu wzbudzenie refleksji na temat przemocy seksualnej, zgody i roli świadka. Kampania została zainicjowana przez grupę zadaniową Sexual Assault Task Force. Studentki i studenci kilku uniwersytetów, sportowcy (futboliści) i ich trenerzy wzięli udział w filmie, w którym dzielili się swoimi przemyśleniami na temat niewłaściwych zachowań seksualnych. Film pokazywano na meczach futbolowych. Gracze nosili naklejki z hasłem kampanii na kaskach. [Źródło: <http://www.mndaily.com/>].

Kampania *Zawsze pytam o zgodę* na Arizona State University

Kampania była częścią programu edukacji na temat napaści na tle seksualnym, zapobiegania przemocy i przeciwstawiania się kulturze gwałtu. W kampanię zaangażowano ponad 1000 osób, które wzięły udział w zajęciach na temat zgody, w projekcjach filmowych, sfotografowało się w „consentowej” koszulce oraz przygotowało wystawę informującą, czym jest kultura gwałtu i jak się jej przeciwstawiać. Promowane hasło to: „Zgoda jest sexy”.

[Źródło: <https://sexualviolenceprevention.asu.edu/faqs>].

Kampania *#Bettersextalk* na Nowojorskim Uniwersytecie Stanowym, Harvard University, Stanfor University i innych uczelniach w USA

#BetterSexTalk to kampania fotograficzna, której celem jest podnoszenie świadomości w zakresie edukacji seksualnej i napaści na tle seksualnym. Obok portretów

studentów i studentek umieszczane są ich wypowiedzi na tematy związane z budowaniem dobrych, bezpiecznych i satysfakcjonujących relacji intymnych (*Twoja satysfakcja jest równie ważna jak Twojej partnerki; Zapytaj, jak się czuje i co lubi – to jest seksowne, To OK poczekać itd.*), stawianiem granic (*Twoje ciało – twój wybór; To, co jest w porządku dla mnie, może nie być w porządku dla Ciebie*) czy dostępem do rzetelnej wiedzy na temat seksu i seksualności.

[Źródło: <http://www.bstcampaign.org/>].

Wszyscy studenci na rzecz consentu (zgody) w Whitman College

Studentki i studenci z Whitman College wykorzystali frazę „prosiła się o to”, używaną do podważania wiarygodności ofiar przemocy seksualnej, obarczającej je winą za gwałt i stanowiącą jeden z elementów mechanizmu wtórnej wiktymizacji, aby promować ideę zgody. Hasło „I ask for it” (proszę o to) zostało umieszczone na chodnikach uczelni, na plakatach, zostały przygotowane tatuaże wodne i ulotki – rozdawane na kampusie. Każda osoba mogła też dostać przypinkę z hasłem „Consent is sexy!” (Zgoda jest seksowna). Materiały z warsztatu na temat zgody zostały umieszczone w zasobach uczelni i na profilu Facebookowym akcji.

[Źródło: https://www.facebook.com/pg/WhitmanASC/photos/?ref=page_internal].

Aplikacje do walki z molestowaniem w szkołach i na uczelniach

Aplikacja anonimowych alertów została zaprojektowana, aby ustanowić anonimową, dwukierunkową komunikację z wyznaczonymi urzędnikami szkolnymi i uniwersyteckimi. Umożliwia uczniom zgłaszanie niewłaściwych zachowań, nękania, molestowania i innych przestępstw, a także pozwala osobom odpowiedzialnym podejmować szybkie działania.

bSafe

Ta aplikacja umożliwia uczniom i uczniom tworzenie listy zaufanych kontaktów, do których mogą wysłać szybką wiadomość o znalezieniu się w niebezpiecznej sytuacji. Aplikacja ma również wiele innych przydatnych funkcji, które pomogą poczuć się bezpiecznie.

Projekt Callisto

Ta aplikacja umożliwia uczniom i uczniom rejestrowanie i zapisywanie przypadków nękania, sprawdzanie, czy inne ofiary mają do czynienia z tym samym sprawcą i zgłaszanie incydentów pracownikom/kom szkół i uczelni.

Polecane publikacje

W pierwszej kolejności rekomendujemy szczegółowe zapoznanie się z następującymi publikacjami, dotyczącymi zarówno przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć i inne cechy tożsamości, oraz takich zagadnień, jak cyberprzemoc, edukacja medialna i krytyczne myślenie.

- *Bądź bezpieczna w sieci. Poradnik dla nauczycieli i nauczycielek*, praca zbiorowa pod red. J. Piotrowskiej, Feminoteka, Warszawa 2014.
- *Co mogę zrobić, jeśli jestem ofiarą cyberprzemocy? Wskazówki dotyczące dostępnych działań prawnych*, materiał oprac. przez Helsińską Fundację Praw Człowieka, Warszawa 2017.
- *Delikatnie nas zabijają 3. Obrazy kobiet w reklamach. Podręcznik do prowadzenia zajęć w oparciu o film*, red. A. Teutsch, tłum. J. Zakrzewska, na podstawie *Killing Us Softly 3. Advertising's Image of Women. Study Guide*, Media Education Foundation, wyd. polskie: fundacja Autonomia i Stowarzyszenie Kobiet KONSOLA, Kraków 2009.
- *Dość milczenia. Przemoc seksualna wobec kobiet i problem gwałtu w Polsce*, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2011.
- *Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół*, red. Ł. Wojtasik, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje), 2010.
- *Nie zgadzam się na przemoc! Aktywizacja młodzieży w zakresie przeciwdziałania przemocy seksualnej i wiktymizacji*, praca zbiorowa grupy Ponton, Federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, Warszawa 2016.
- *Maska twardego. Przemoc, media i kryzys męskości*, oprac. wersji polskiej na podstawie oryginału autorstwa Jacksona Katza: M. Dziurok, M. Serkowska, E. Stoecker, A. Teutsch, fundacja Autonomia i Stowarzyszenie Kobiet KONSOLA, Kraków 2009.
- *Przeciwdziałanie przemocy i przemocy seksualnej wobec dziewcząt. Poradnik dla nauczycielek i nauczycieli*, red. B. Stępień, A. Synakiewicz, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2008.
- Smętek J., Warso Z., *Cyberprzemoc wobec kobiet. Raport*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2017.
- Staśko M., *Gwałt to przecież komplement. Czym jest kultura gwałtu?*, Staromiejski Dom Kultury, Warszawa 2017.
- *Zablokuj seksizm! Odzyskaj moc! Przewodnik po działaniach przeciwko seksistowskiej mowie nienawiści*, red. M. Stoch, A. Teutsch, fundacja Autonomia, Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków 2018.

INNE POLECANE PUBLIKACJE

- *Cyberprzemoc wobec kobiet w Polsce. Wyniki badań*, Amnesty International, 2017.
- *Edukacja antydyskryminacyjna. Ostatni dzwonek! Raport z badań*, pod red. M. Chusteckiej, E. Kielak, M. Rawłuszko, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2016.
- Gawęda J., Skoczylas N., *Play it for change. Podnoszenie świadomości i wzmocnienie dziewczynek i chłopców jako zapobieganie przemocy ze względu na płeć poprzez media audiowizualne i muzykę. Gromadzenie danych i ocena potrzeb – raport z Polski*, Feminoteka, Warszawa 2018.
- *Głosy przeciw przemocy. Poradnik – jak pracować z chłopcami i młodymi mężczyznami*, praca zbiorowa pod red. J. Piotrowskiej, Feminoteka, Warszawa 2016.
- *Kalendarium Praw Człowieka – edukacja i działanie*, red. Agata. Teutsch, fundacja Autonomia, Kraków 2010.
- Katz J., *Paradoks Macho. Skąd się biorą mężczyźni, którzy nienawidzą kobiet*, Wyd. Czarna Owca, Warszawa 2012.
- Komendant-Brodowska A., *Agresja i przemoc szkolna – raport o stanie badań*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
- *Lekcja Równości – postawy i potrzeby kadry szkolnej i młodzieży wobec homofobii w szkołach*, pod red. J. Świerszcza, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2012.
- *Lekcja Równości. Materiały dla nauczycieli i nauczycielek Jak rozmawiać o orientacji seksualnej w szkole i wspierać młodzież*, autor nieznany, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2013.
- *Męskość i kobiecość w lekturach szkolnych. Analiza treści lektur w szkole podstawowej i gimnazjum z perspektywy równości płci. Raport z badań*, Fundacja Punkt Widzenia 2014.
- *Mężczyźni na rzecz Zmiany*, red. A. Lipowska-Teutsch, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2006.
- Mufson S., Kranz R., *Gwałt na randce*, Wyd. Elma Books, Warszawa 1996.
- *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań* praca zbiorowa, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2018.
- *On – nieobecny. Ona sama sobie winna. Społeczno-kulturowe uwarunkowania przemocy seksualnej wobec kobiet na przykładzie medialnych i kulturowych narracji o przemocy. Raport z badań*, red. E. Krzywaźnia-Bachryj, E. Seklecka, T. P. Wrześciński, Stowarzyszenie Nastawnia, Fundacja Punkt Widzenia, Wrocław 2016.
- Pankowska D., *Wychowanie a role płciowe*, GWP, Gdańsk 2005.
- *Przeciwdziałanie dyskryminacji w szkole i zapewnienie równego traktowania w edukacji*, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2015.
- *Przeciwdziałanie przemocy i przemocy seksualnej wobec dziewcząt. Poradnik dla nauczycielek i nauczycieli*, red. B. Stępień, A. Synakiewicz, Fundacja Feminoteka, Warszawa 2008.

- *Przełamać tabu. Raport o przemocy seksualnej*, red. M. Grabowska, A. Grzybek, Fundacja na rzecz Równości i Emancypacji STER, Warszawa 2016.
- *Przemoc motywowana uprzedzeniami. Przystępstwa z nienawiści*, red. A. Lipowska-Teutsch, E. Ryłko, Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, Kraków 2007.
- de Saint Mars D., *Poniżanie »Nie!«*, Wyd. Muchomor, Warszawa 2005.
- *Siła, odwaga, solidarność – upełnomocnienie jako skuteczna strategia przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt i innej przemocy ze względu na płeć. Podręcznik dla organizacji i instytucji*, red. A Teutsch, fundacja Autonomia, Kraków 2016.
- Smętek J., Warso Z., *Cyberprzemoc wobec kobiet. Raport*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2017.
- *Standard Antydyskryminacyjny dla uczelni*, opracowanie: fundacja Autonomia, Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego, Fundacja na Rzecz Różnorodności Społecznej, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Uniwersytet Jagielloński, wyd. II, Kraków 2018.
- Wołosik A., *Przemoc seksualna w relacjach rówieśniczych. Kampania na rzecz szkoły wolnej od szykan i napastowania seksualnego. Poradnik dla nauczycieli*, Stowarzyszenie „W stronę dziewcząt”.
- Wołosik A., Majewska E., *Dziewczęta i chłopcy. Bez lęku, bez uprzedzeń, bez przemocy. Jak sobie radzić z trudnymi uczuciami, dyskryminacją, szykanowaniem i napastliwością w relacjach z rówieśnikami i rówieśniczkami. Scenariusze lekcji*, wyd. Stowarzyszenie w Stronę Dziewcząt., Warszawa 2006.
- Wołosik A., Majewska E., *Napastowanie seksualne. Głupia zabawa czy poważna sprawa?*, Wyd. Difin, Warszawa 2011.
- *Zablokuj seksizm! Odzyskaj moc! Przewodnik po działaniach przeciwko seksistowskiej mowie nienawiści*, red. M. Stoch, A. Teutsch, fundacja Autonomia, Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków 2018.
- *Znęcanie się w szkołach. Poradnik dla nauczycieli*, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2008.
- *Znęcanie się w szkołach. Przewodnik dla młodzieży jak przeciwdziałać znęcaniu*, Kampania Przeciw Homofobii, Warszawa 2008.
- Zubrzycka E., *Dobre i złe sekrety*, wyd. GWP, Gdańsk 2008.
- Zubrzycka E., *Dręczyciel w klasie*, wyd. GWP, Gdańsk 2008.

Przydatne strony internetowe

- Amnesty International: <https://amnesty.org.pl/cyberprzemoc-wobec-kobiet-powszechna-i-niszczaca/>.
- Autonomia: <https://www.autonomia.org.pl/>, tu także strony tematyczne: www.Kampania16dni.pl, www.bezpieczna-szkola.edu.pl.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej – program dotyczący krytycznego myślenia „Mind Over Media: <https://media.ceo.org.pl/>.

- Centrum Praw Kobiet: <https://cpk.org.pl/>.
- Feminoteka: <http://feminoteka.pl/>.
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę: <https://fdds.pl/>, tu także strony tematyczne Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę: sieciaki.pl, 116111.pl, dbajofej.s.pl, necio.pl, digitalyouth.pl, przytulhejtera.pl, wsieci.tv; kursy on-line dla dzieci i młodzieży o bezpieczeństwie: <https://www.edu.fdds.pl/>.
- Fundacja na rzecz Równości i Emancypacji STER: <http://www.fundacjaster.org.pl/>.
- Ponton. Grupa edukatorów seksualnych: <http://ponton.org.pl/>.
- Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej: <http://tea.org.pl/>.
- WenDo Polska – grupa trenerek metody WenDo – budowania pewności siebie, asertywności i samoobrony dla kobiet i dziewcząt: <http://wendo.org.pl/>.
- Włącz krytyczne myślenie. Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://media.ceo.org.pl/wlacz-krytyczne-myslenie>.

PRZYDATNE STRONY INTERNETOWE (USA)

- <https://www.stopbullying.gov/> – rządowa strona poświęcona prewencji nękania, zawiera wskazówki na temat budowania kompetencji do przeciwstawiania się przemocy, mobilizowania społeczności lokalnych, społeczności szkoły przeciwko przemocy i nękananiu.
- <http://www.mediaed.org/> – Fundacja Edukacja Medialna produkuje i rozpowszechnia filmy dokumentalne i inne zasoby edukacyjne, które inspirować krytyczne myślenie o społecznym, politycznym i kulturowym wpływie amerykańskich środków masowego przekazu. Na stronie fundacji można znaleźć nie tylko filmy, ale także przewodniki do pracy z nimi (Stowarzyszenie Kobiet KONSOLA i Autonomia kilka lat temu udostępniły polskiej widowni dwa filmy Media Education Foundation wraz z podręcznikami).
- <https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/campusvprevention.pdf> – poradnik „Sexual Violence on Campus: Strategies for Prevention”.
- <https://www.timesupnow.com/>
- TIME’S UP to organizacja, która kładzie nacisk na bezpieczną, uczciwą i godną pracę dla kobiet. Celem organizacji jest, by kobiety – bez względu na miejsce pracy (od hali fabrycznej po parkiet giełdowy, od ośrodków opieki nad dziećmi po apartamenty, od pól uprawnych po pola technologiczne), miały zagwarantowane w tym samym stopniu bezpieczeństwo, uczciwość i godność w pracy. Organizacja współpracuje z czołowymi adwokatami ds. równości i bezpieczeństwa w celu poprawy przepisów i polityki korporacyjnej.

Telefony zaufania i antyprzemocowe

- 115111 – Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży,
- 572 670 874 – Antyprzemocowy telefon dla kobiet fundacji Feminoteka,
- 22 621 35 37 – telefon zaufania Centrum Praw Kobiet,
- 600 070 717 – telefon interwencyjny Centrum Praw Kobiet dla kobiet doświadczających różnych form przemocy,
- 800 100 100 – Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci,
- 800 120 002 – Ogólnopolski Telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”,
- 800 676 676 – Infolinia Rzecznika Praw Obywatelskich,
- 800 120 226 – Policyjny Telefon Zaufania ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- 801 199 990 – Ogólnopolski Telefon Zaufania „Narkotyki – Narkomania”,
- 22 635 93 92 – Telefon grupy edukatorów seksualnych „PONTON”.

INFORMACJE O PROJEKCIE I ORGANIZATORKACH

Projekt „Krytyczne myślenie i analiza przekazów medialnych – młodzi liderzy i liderki na rzecz bezpieczeństwa i sprawiedliwości (Critical thinking skills and media literacy – young leaders for safety and justice) realizowany jest przez **fundację Autonomia i Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie**, dzięki dofinansowaniu Konsulatu Generalnego Stanów Zjednoczonych w Krakowie, Network of East – West Women i wsparciu instytucjonalnemu Fundacji Batorego.

Głównym celem projektu jest **poprawa bezpieczeństwa i ochrony przez przemocą i dyskryminacją** młodych ludzi, zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i w mediach społecznościowych.

Chcemy **wesprzeć szkoły, uczelnie i inne placówki edukacyjne, wychowawcze i organizacje** w pracy z dziećmi, młodzieżą i młodymi dorosłymi, a także w budowaniu bezpieczniejszych i wspierających miejsc nauki i rozwoju dla młodych ludzi.

Jak chcemy poprawić bezpieczeństwo?

Skoncentrowaliśmy się **na podniesieniu kompetencji młodzieży i młodych dorosłych oraz osób pracujących z młodzieżą** (nauczycieli/ek, pedagogów/żek, kadry placówek edukacyjnych, opiekuńczych, wychowawczych itd.), **w zakresie rozpoznawania i reagowania na przemoc** w mediach i z użyciem mediów oraz **zaangażowanie ich** – jako liderów i liderek – **w działania skierowane do rówieśników i rówieśnic.**

Umiejętność krytycznej analizy przekazów medialnych, znajomość sposobów reagowania i interweniowania w sytuacjach przemocy, szczególnie gdy podłożem są uprzedzenia oraz upowszechnienie idei consentu (zgody), przyczynią się do budowania bezpieczniejszych relacji oraz przestrzeni nauki i rozwoju, jakimi są placówki edukacyjne, w tym uczelnie i ich najbliższe otoczenie (akademiki, kluby studenckie itp.). W projekcie są upowszechniane **przykłady reakcji, rozwiązania i dobre praktyki** w zakresie przeciwdziałania przemocy, wykorzystywane **w polskich i amerykańskich uczelniach i szkołach.**

W ramach projektu **kilkanaście studentek i osób pracujących z dziećmi i młodzieżą** zdobyło kompetencje do prowadzenia działań edukacyjnych i informacyjnych z zakresu: krytycznej analizy mediów, stosowania w praktyce zasady obowiązkowej

zgody w relacjach, narzędzi i rozwijania zdolności jednostek i grup do reagowania na przemoc. **W ramach Tygodnia Zgody, który odbywał się pod hasłem „Alfabet zgody” między 4 a 10 marca 2019 podjęły działania kampanijne w swoich lokalnych środowiskach i społecznościach.**

Autorki i opiekunki projektu:

dr Magdalena Stoch – adiunkt w Katedrze Mediów i Badań Kulturowych Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, kierowniczka Zakładu Polityki Antydyskryminacyjnej w Mediach Ośrodka Badań na Mediami UP. Prowadzi zajęcia akademickie z zakresu krytycznej analizy przekazów medialnych, teorii i animacji kultury oraz *gender studies*. Współautorka *Standardu Antydyskryminacyjnego dla Uczelni* oraz opracowań naukowych z zakresu włączania problematyki antydyskryminacyjnej do edukacji formalnej (m.in. publikacji *Gender na lekcjach polskiego*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2015).

Agata Teutsch – założycielka i członkini zarządu fundacji Autonomia. Ekspertka, doradczyni, certyfikowana trenerka antydyskryminacyjna i antyprzemocowa (WenDo – asertywność i samoobrona dla kobiet i dziewcząt), z rekomendacją Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz certyfikowana superwizorka (Stowarzyszenia Trenerów Organizacji Pozarządowych). Twórczyni m.in. Akademii Treningu WenDo, programu edukacji antydyskryminacyjnej „Nikt nie rodzi się z uprzedzeniami” oraz Dziewczyńskich Centrów Mocy. Autorka opracowań dotyczących praw człowieka, przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy (w tym – *hate crimes, hate speech*), działań na rzecz równości i różnorodności. Redaktorka m.in. *Siła, odwaga, solidarność. Upełnomocnienie jako skuteczna strategia przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt i innej przemocy ze względu na płeć. Podręcznik dla organizacji i instytucji* (2016). Współautorka m.in. *Standardu antydyskryminacyjnego dla uczelni* (2015), *Wprowadzenia do Psychologii LGB* (2012).

Aktualnie koncentruje się na wzmacnianiu siły, odwagi, samodzielności myślenia i solidarności kobiet i dziewczynek oraz chłopców i mężczyzn – by miały i mieli moc do wyzwalania się oraz narzędzia do współtworzenia świata wolnego od przemocy i dyskryminacji.

Informacja o organizacjach

Fundacji Autonomia

Autonomia jest niezależną, nie nastawioną na zysk, obywatelską i ekspercką organizacją pozarządową, o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym, działającą od

roku 2007. Każdego roku Autonomia mobilizuje i wzmacnia odwagę tysięcy dziewcząt i chłopców, kobiet i mężczyzn. Uczą się, jak skutecznie zapobiegać konfliktom, przeciwstawiać się przemocy i współpracować. Korzystają z bezpłatnych szkoleń, uczestniczą w projekcjach i wyjazdach, angażują się w kampanie społeczne.

Cele Autonomii realizowane są w następujących ścieżkach merytorycznych: 1. edukacja antydyskryminacyjna; 2. zapobieganie i przeciwdziałanie przemocy i dyskryminacji (m.in. poprzez: budowanie kompetencji profesjonalistów/-ek, budowanie i wdrażanie programów dla placówek edukacyjnych, podnoszenie świadomości i aktywności obywatelskiej oraz wzmacnianie odwagi cywilnej); 3. empowerment – upełnomocnienie i edukacja emancypacyjna; 4. działania rzecznicze zmierzające do włączenia perspektywy antydyskryminacyjnej, w tym edukacji antydyskryminacyjnej do systemu edukacji formalnej i programów antyprzemocowych. Fundacja Autonomia współpracuje z inicjatywami obywatelskimi, ośrodkami akademickimi i instytucjami publicznymi oraz mediami.

Ekspertki z Autonomii są współautorkami m.in. *Standardu antydyskryminacyjnego dla uczelni*, a także opracowania i kursu dot. przeciwdziałania dyskryminacji i przemocy dla Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autonomia wyposażyła w kompetencje rozpoznawania i reagowania na przemoc i dyskryminację ponad 7000 osób z Polski, Białorusi i Ukrainy, wyszkoliła 100 trenerów i trenerek antydyskryminacyjnych i antyprzemocowych (m.in. z metody WenDo), wydała 8 publikacji książkowych i 3 filmy edukacyjne, prowadzi 4 serwisy internetowe, zrealizowała 9 edycji największego krakowskiego festiwalu filmów dokumentalnych o prawach człowieka – WatchDOCS, a od 11 lat prowadzi polską edycję światowej Kampanii „16 Dni Akcji Przeciwko Przemocy ze Względu na Płeć”.

Ośrodek Badań nad Mediami przy Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie prowadzi interdyscyplinarne studia badawcze nad tradycyjnymi i nowymi mediami oraz stanowi platformę spotkań i komunikacji między badaczami i praktykami z tego obszaru działań społecznych i naukowych.

Kontakt w sprawie projektu:

dr Magdalena Stoch (Ośrodek Badań nad Mediami, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): m.stoch@up.krakow.pl

Agata Teutsch (fundacja Autonomia): a.teutsch@autonomia.org.pl

aktywna, bezpieczna, entuzjastyczna
jednorazowa, niewymuszona, zapytana
wymagana, odwrotna, dobrowolna
świadoma, aktywna, bezpieczna
entuzjastyczna, jednorazowa
niewymuszona, wymagana
odwrotna, świadoma
aktywna, entuzjastyczna
jednorazowa, niewymuszona
zapytana, wymagana
dobrowolna, świadoma
bezpieczna, entuzjastyczna
jednorazowa, zapytana
wymagana, dobrowolna
świadoma, bezpieczna
entuzjastyczna, jednorazowa
niewymuszona, zapytana, wymagana
odwrotna, dobrowolna, świadoma
aktywna, bezpieczna, entuzjastyczna,
jednorazowa, niewymuszona, zapytana,
wymagana, odwrotna, dobrowolna,

**ALFABET
ZGODY**

bo tylko tak
znaczy
TAK